

FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTQUES I DE SOCIOLOGIA

LLICENCIATURA: **CIÈNCIES POLÍTQUES I DE L'ADMINISTRACIÓ**

ASSIGNATURA: **25261 RELACIONS INTERNACIONALS (10,5 crèdits) (8 ECTS)**

DURADA: **Anual** CURS: **Segon**

CURS ACADÈMIC: **2009 / 2010**

Grup 01. Professor Juan Pablo Soriano

Grup 02. Professor Ferran Izquierdo / Professora Laura Feliu

Grup 51. Professor Ferran Izquierdo / Professora Laura Feliu

PROGRAMA

PART I. TEORIA I CONCEPTES

Tema 1. Les relacions internacionals com àrea d'estudi

1. La problemàtica internacional: guerra i pau
2. Origen de la disciplina: l'impacte social i intel·lectual de la I Guerra Mundial
3. Origen anglo-saxó de la disciplina: el marc de les ciències socials
4. Substrat idealista de la disciplina: institucionalització i seguretat col·lectiva

Tema 2. La teoria internacional: les grans tradicions de pensament

1. Tradició hobbesiana: anarquia o estat de naturalesa
2. Tradició grociana: ordre o societat d'estats
3. Tradició kantiana: emancipació o comunitat mundial

Tema 3. Grans aproximacions a les relacions internacionals

1. Paradigmes, mapes mentals o imatges del món
2. Realisme i anàlisi de la guerra freda
3. El transnacionalisme i els problemes globals
4. L'estructuralisme i el sotsdesenvolupament
5. La teoria de les relacions internacionals a la post-Guerra Freda

Tema 4. La societat internacional actual

1. Objecte d'estudi de les relacions internacionals
2. Societat d'estats i societat transnacional
3. Anarquia *versus* ordre
4. Mecanismes d'ordre internacional
5. Fragmentació *versus* globalisme

PART II. SISTEMA INTERNACIONAL

Tema 5. El sistema internacional: instrument d'anàlisi

1. Definició i elements del sistema (actors, estructura, dinàmica i regles de funcionament)
2. Àmbit geogràfic: sistema obert o parcial *versus* sistema tancat o mundial
3. Sistema de valors: sistema homogeni *versus* sistema heterogeni
4. Nivells d'anàlisi: subsistemes geogràfics i subsistemes funcionals

Tema 6. Els actors del sistema internacional

1. Definició d'actor internacional
2. Tipologia clàssica (estats, organitzacions internacionals i forces transnacionals)
3. Altres tipologies

Tema 7. L'estat: el sistema d'estats

1. Igualtat jurídica: sobirania i territori
2. Desigualtat en el sistema d'estats: capacitat i poder internacional
3. Recursos tangibles i intangibles
4. La transformació del poder internacional a finals del segle XX: el poder "suau"

Tema 8. Les potències del sistema

1. La jerarquia en el sistema d'estats: l'exercici del poder internacional
2. Les potències diplomàtiques tradicionals
3. El fenomen de les superpotències al món nuclear
4. Diversificació del fenomen: potència hegemònica, gran potència, potència mitjana i potència regional
5. El concepte de potència internacional en l'actualitat: el control del poder estructural

Tema 9. Les organitzacions internacionals

1. Definició d'organització internacional (intergovernamental)
2. Origen i desenvolupament del fenomen
3. Tipologies: abast geogràfic, finalitat funcional
4. Estructura i mecanismes de presa de decisions
5. Regionalisme i organitzacions internacionals

Tema 10. Nacions Unides

1. Gènesi de l'organització: San Francisco
2. Finalitat multifuncional
3. Principis i propòsits: la Carta de les Nacions Unides
4. Estructura institucional
5. Mecanismes de presa de decisions

Tema 11. Nacions Unides: àmbits d'actuació

1. Pau i seguretat internacionals (capítols VI i VII de la Carta)
2. Les operacions de manteniment de la pau
3. Progrés econòmic i social, desenvolupament
4. Drets humans
5. Desarmament

Tema 12. Les forces transnacionals

1. Definició i tipologia de les organitzacions no governamentals (ONGs)
2. Els grans àmbits d'actuació de les ONGs: drets humans, medi ambient, desenvolupament i ajut humanitari
3. Definició d'empresa transnacional
4. Impacte de les empreses transnacionals en la societat internacional

Tema 13. L'estructura del sistema internacional

1. Polaritat i distribució del poder
2. Tipologia: sistema unipolar, bipolar o multipolar
3. Policentrisme *versus* polaritat
4. Continuitat i canvi en el sistema (el debat sobre les causes del final de la Guerra Freda)

Tema 14. La dinàmica del sistema internacional: conflicte

1. La noció de conflicte en Ciències Socials
2. Tipologia de conflictes
3. Conflicte i ús de la força
4. Tensions, crisis i guerra

Tema 15. Nova conflictivitat internacional

1. Mapa de la conflictivitat internacional
2. El predomini dels conflictes armats intraestatals
3. Conflictes no armats: econòmics, mediambientals, culturals, socials

Tema 16. La dinàmica del sistema internacional: cooperació

1. La noció de cooperació
2. Àmbits de cooperació (polític, militar, econòmic)
3. Formes de cooperació (formal *versus* informal, bilateral *versus* multilateral, pública *versus* privada)

Tema 17. Cooperació per al desenvolupament

1. Aclariments conceptuals
2. L'ajut oficial al desenvolupament (AOD): bilateral *versus* multilateral, reemborsable *versus* no reemborsable
3. Característiques i evolució
4. Cooperació multilateral: OCDE, NN.UU., UE
5. El paper del Comitè d'Ajuda al Desenvolupament (CAD)

Tema 18. La dinàmica del sistema internacional: integració

1. La noció d'integració
2. Tipologies d'integració: formal *versus* informal, negativa *versus* positiva
3. Etapes de la integració: integració econòmica, integració política
4. La integració com a comunitat de seguretat

PART III. LA SOCIETAT INTERNACIONAL GLOBAL (1945-2000)

Tema 19. Presentació de les grans dinàmiques de la societat internacional contemporània

1. La fractura Est-Oest
2. La fractura Centre-Perifèria
3. Interdependència econòmica
4. Problemes globals

Part III. 1. Construcció de la societat internacional de guerra freda

Tema 20. Bipolarisme diplomàtico-militar

1. Alta: les bases d'un nou ordre entre enemics
2. Definició de Guerra Freda: la base ideològica del conflicte Est-Oest
3. Esferes d'influència: la divisió bipolar d'Europa i Àsia (la guerra de Corea)
4. La política de blocs: les aliances militars (OTAN, SEATO, CENTO, OTV)
5. Duopoli nuclear: l'equilibri del terror com a regla entre les superpotències

Tema 21. Hegemonia en el sistema econòmic internacional

1. Els Estats Units: la potència hegemònica
2. Bretton Woods: els principis del sistema
3. Institucions financeres: Banc Mundial i FMI
4. Institucions comercials: GATT, OMC

Tema 22. Fragmentació del sistema i aparició d'un tercer bloc

1. La descolonització: procés i efectes sobre el sistema
2. El moviment afro-asiàtic: la declaració de Bandung o la resposta de la perifèria a la política de blocs
3. Els grans actors de la perifèria: Índia, Indonèsia, Xina
4. El Moviment dels No Alineats
5. El Grup dels 77 i l'inici del diàleg Nord-Sud (UNCTAD)

Part III. 2. Evolució i canvi de la societat internacional: de la Guerra Freda a la post-Guerra Freda

Tema 23. La distensió entre els blocs (1968-1975)

1. La crisi dels míssils de Cuba: un precedent decisiu
2. La política Nixon-Kissinger de distensió: el triangle EUA-URSS-Xina
3. Els àmbits de la distensió: armes nuclears, conflictes regionals i relacions econòmiques
4. Policentrisme i erosió dels blocs: la ruptura xino-soviètica
5. Distensió i paneuropeisme: *Ostpolitik* i CSCE

Tema 24. Crisi i multipolarisme econòmic en la dècada dels setanta

1. El retrocés dels Estats Units en l'economia mundial: la revisió dels principis del lliure canvi
2. Japó i la Comunitat Europea, potències comercials
3. La crisi del sistema monetari internacional
4. L'impacte de les crisis del petroli: el paper de l'OPEP
5. El G-7: gestió del multipolarisme econòmic

Tema 25. L'organització político-econòmica de la perifèria en la dècada dels setanta

- ❖ Política global de la perifèria: Nou Ordre Econòmic Internacional (NOEI), Nou Ordre Mundial de la Informació i de la Comunicació (NOMIC)
- ❖ L'impacte de les crisis petrolíferes en la perifèria
- ❖ Evolució i declivi del diàleg Nord-Sud
- ❖ La influència de la perifèria en les normes internacionals: el patrimoni comú de la humanitat

Tema 26. Fi de la distensió i segona Guerra Freda (1975-1985)

1. Els efectes de la síndrome Vietnam en la política exterior dels Estats Units
2. Extensió de la influència soviètica: Angola, Etiòpia, Afganistan
3. Intervencionisme dels Estats Units a Amèrica Central: Nicaragua
4. Crisi en el duopoli nuclear: cursa d'armaments (la guerra de les galàxies)

Tema 27. Reorganització del sistema econòmic en la dècada dels vuitanta

1. Món econòmic tripolar: Estats Units-Japó-CE
2. Els tigres asiàtics i el seu pes comercial
3. Estratègia dels Estats Units: nous temes en l'agenda del comerç internacional (Ronda Uruguai)
4. Fluxes financers: l'endeutament dels EUA
5. Intents de gestió col·lectiva en matèria monetària (G-5)

Tema 28. L'explosió de la perifèria en la dècada dels vuitanta

1. La diversificació en la perifèria (NIES, països menys avançats, exportadors de petroli)
2. El problema del deute: Amèrica Llatina
3. La fi del diàleg Nord-Sud com a diàleg global
4. La crisi del Moviment dels No Alineats
5. Perifèria i fractura cultural: la revolució iraniana i l'islamisme

Tema 29. La fi del sistema bipolar (1985-1989)

1. L'efecte Gorbatxov en la política exterior soviètica
2. El diàleg EUA-URSS: desarmament nuclear (INF)
3. Negociacions sobre conflictes regionals (Cambodja, Angola, Namíbia)
4. Procés de descomposició del bloc de l'Est: la caiguda del Mur de Berlín

Part III. 3. La societat internacional de la post-Guerra Freda

Tema 30. Reestructuració político-militar del sistema

1. La Guerra del Golf: el nou ordre internacional
2. La desintegració de la Unió Soviètica
3. Les guerres a l'antiga Iugoslàvia: lideratge dels Estats Units
4. Definició de l'actual sistema: un sistema unipolar?

Tema 31. Integració regional i organització global de l'economia

1. Globalització econòmica (finances, producció, comerç)
2. Nou regionalisme: TLC, Mercosur, APEC
3. Evolució del comerç internacional: la Ronda Uruguai del GATT i l'OMC
4. El consens de Washington: *diktat* del lliure mercat

Tema 32. Globalització desigual: una perifèria sense expectatives

1. La depauperació del continent africà
2. L'augment de les diferències econòmiques: Amèrica Llatina
3. Problemes socials: migracions
4. La reducció i reestructuració de l'ajuda al desenvolupament en la post-Guerra Frda

Tema 33. Nacions Unides: els desafiaments del segle XXI

1. "Un programa de pau": diplomàcia preventiva, establiment, manteniment i consolidació de la pau
2. El paper de Nacions Unides en matèria de pau i seguretat (les Operacions de Manteniment de la Pau)
3. La reforma de Nacions Unides: l'estructura interna de poder (Consell de Seguretat)
4. Perspectives de finançament

Tema 34. La redefinició del concepte de seguretat

1. Noves concepcions de la seguretat: la seguretat multidimensional
2. Informes Palme, Brundtland i Carlsson
3. L'agenda de la seguretat global: definició i continguts
4. Temes de l'agenda: proliferació nuclear, narcotràfic, salut i població (desnutrició, sida), terrorisme

Tema 35. L'agenda de la seguretat global: mediambient

1. L'evolució dels temes mediambientals en l'agenda de relacions internacionals
2. Mediambient i desenvolupament: desenvolupament sostenible
3. La Conferència de Rio
4. Construcció de règims mediambientals: capa d'ozó, canvi climàtic, biodiversitat

Tema 36. L'agenda de la seguretat global: drets humans

1. Ingerència humanitària: la qüestió de les minories en un mapa en transformació
2. Drets humans de tercera generació: dret a la pau, dret al desenvolupament
3. Ajuda internacional i drets humans: clàusules de condicionalitat
4. Conferència de Viena: debat sobre la concepció universal dels drets humans

Sistema d'avaluació

Bloc/Apartat/tema	Pes	Descripció
Blocs 1 i 2 (primer semestre)	30%	- Prova final escrita (amb la possibilitat de que puguin haver-hi proves parcials, segons el parer dels professors responsables de l'assignatura).
Bloc 3 (segon semestre)	30%	- Prova final escrita (amb la possibilitat de que puguin haver-hi proves parcials, segons el parer dels professors responsables de l'assignatura).
Activitats (durant tot el curs)	40%	Distribució d'aquest percentatge: - 30% (Pràctiques): elaboració de treballs i informes sobre aspectes vinculats amb el programa; realització de seminaris i debats amb petits grups d'alumnes a partir de material documental, bibliogràfic i audiovisual. Les pràctiques es desenvolupen durant tot el curs acadèmic i la seva nota final s'obté al final del curs. - 10% (Altres activitats): dins aquest percentatge es contemplen la participació de l'alumne a classe, la participació de l'alumne a possibles debats organitzats en el marc de l'assignatura, així com el lliurament de comentaris de text sobre articles, notícies o llibres proposats pel professor. Aquestes activitats d'avaluació continuada es desenvolupen durant tot el curs acadèmic i la seva nota final s'obté al final del curs. La quantitat, temàtica i tipologia d'aquestes activitats vindran determinades pel parer de cada professor segons l'evolució del temari i dels esdeveniments internacionals que puguin ser considerats rellevants per la seva anàlisi.

Pràctiques:

1. **Desenvolupament:** a desenvolupar durant tot l'any i amb un caràcter **necessària i obligatòriament presencial (quan així ho considerin oportú els professors responsables de l'assignatura)**. En aquest sentit, **no serà possible recuperar les pràctiques fora del calendari acadèmic establert pel professor** al principi del curs (això inclou el fet de que no hi haurà pregunta de pràctiques a l'examen final). Així mateix, es recorda que les pràctiques conformen un element complementari a la teoria, de manera que aquestes **solament seran tingudes en compte a nivell d'avaluació un cop s'hagi superat el contingut teòric (examen)**.
2. **Material acadèmic:** al final d'aquest programa disposeu d'un llistat (orientatiu) de revistes i webs relacionades amb el món acadèmic i pràctic de les relacions internacionals; un llistat que us ha de servir com a punt de partida per realitzar els vostres treballs i pràctiques. Això implica que queda **prohibit l'ús de fonts no**

- acadèmiques** per la realització de les pràctiques i treballs de l'assignatura (p.e., Wikipedia o enciclopèdies generalistes, etc.). El seu ús serà altament penalitzat.
3. **Contingut formal:** aquelles pràctiques que no incloguin bibliografia o on les fonts bibliogràfiques utilitzades estiguin incorrectament citades, **no seran corregides**. Si teniu dubtes respecte a com citar correctament bibliografia, dirigiu-vos al vostre respectiu professor perquè us orienti sobre els diversos estàndards existents.
 4. **Deshonestedats acadèmiques:** aquella persona o grups de persones que cometin una **deshonestedat acadèmica** en l'elaboració d'una de les pràctiques, no solament tindrà **suspesa** aquella pràctica sinó el **conjunt de totes les pràctiques del curs**. Per deshonestedat acadèmica s'entén la còpia total o parcial de treballs acadèmics ja realitzats, ja sigui per un altre alumne del mateix curs o de cursos anteriors, la còpia total o parcial de treballs, informes o articles prèviament publicats (tant en format paper com electrònic) o la realització conjunta de pràctiques de caràcter individual (quan les pràctiques siguin en grup el professor ja ho comunicarà prèvia i explícitament).
 5. **Trasllat de la nota de pràctiques:** les notes de pràctiques **no es poden traslladar d'un curs a un altre**. Això vol dir que si un/a alumne/a ha suspès l'assignatura i té les pràctiques aprovades, **el curs vinent no es trobarà exonerat/da de realitzar les pràctiques corresponents**, amb el que haurà de realitzar-les de nou. La realització de les pràctiques va vinculada a cada curs acadèmic i aquestes poden variar en la seva composició i objectiu.

Teoria (blocs 1, 2 i 3): per tal de poder superar l'assignatura serà **condició necessària que no suficient** obtenir com a mínim una nota de 5 a **cadascun** dels exàmens de cada semestre (febrer i juny). En aquest sentit, es demana que l'alumne mostri un **coneixement bàsic i equilibrat dels continguts teòrics d'ambdós semestres**. Un cop assolida aquesta nota mínima de 5 als exàmens es procedirà a fer mitjana ponderada amb les notes de les pràctiques: quan la nota ponderada final d'ambdues parts (exàmens i pràctiques) sigui igual o superior a 5 es considerarà l'assignatura com superada.

Convocatòries: les dues convocatòries oficials del curs són **juny i setembre**.

- ❖ Al mes de **febrer** es porta a terme una **convocatòria d'examen no oficial** (és a dir, no queda reflexada a l'expedient acadèmic de l'alumne) per avaluar els continguts corresponents al primer semestre (el que vindria a ser un **examen alliberador de matèria** respecte als blocs 1 i 2 del temari). Les persones que a l'examen de febrer hagin obtingut com a mínim una nota de 5, a la convocatòria oficial de juny solament hauran d'examinar-se de la matèria del segon semestre (bloc 3 del temari). En canvi, les persones que al febrer hagin obtingut una nota inferior al 5 s'examinaran al juny de la **matèria de tot el curs (blocs 1, 2 i 3)**.
- ❖ D'aquesta manera, a la convocatòria de **juny** ens trobarem amb **dos models d'examen** corresponents als dos tipus d'alumnes que s'examinen: els que es presenten solament a l'avaluació de la matèria del bloc 3 (juny) i els que es presenten a l'avaluació de la matèria de tot el curs. Condicions per cada tipus d'examen:
 - 1) Les persones que s'examinen solament de la **matèria del bloc 3 (juny)** hauran d'obtenir una nota mínima o superior al 5 per poder fer mitjana amb la nota obtinguda a l'examen de febrer. En el cas d'obtenir una nota inferior al 5 (tot i que aquesta nota inferior al 5, fent mitjana amb la nota obtinguda al febrer, doni una mitjana final igual o superior a 5), es considera **no superada la part teòrica de l'assignatura**, el que implica no poder fer mitjana amb la part de pràctiques i **haver d'examinar-se a la convocatòria de setembre de tota la matèria del curs**. En aquest sentit, la possibilitat d'alliberar matèria que ofereix l'examen de

febrer solament és vàlida sempre i quan es superi l'examen de juny: si no és així, es perd aquest "privilegi".

- 2) Les persones que a la convocatòria de juny s'examinen de **tota la matèria del curs**, hauran d'obtenir a l'examen una nota mínima o superior al 5 per considerar que la part teòrica de l'assignatura està superada. En aquest sentit, com que l'examen avaluarà la matèria explicada durant els dos semestres, es busca que l'alumne tingui un **coneixement bàsic i equilibrat dels continguts d'ambdós semestres**. Això significa que per tal de superar l'examen, l'alumne haurà d'obtenir una nota mínima de **de 5 a cadascuna de les dues parts de l'examen** perquè posteriorment, un cop feta la mitjana d'aquestes dues parts, la nota mínima sigui d'un 5. És a dir, si un alumne obté **una nota de 6 (febrer) i 4 (juny), o viceversa**, tot i que ofereix una mitjana global de 5 **no és considerada un aprovat**, ja que a una de les parts (juny) no s'ha assolit un mínim de 5 (condició *sine qua non*). Si no es compleixen aquests requisits es considera **no superada la part teòrica de l'assignatura**, el que implica no poder fer mitjana amb la part de pràctiques i **haver d'examinar-se a la convocatòria de setembre de tota la matèria del curs**.

Alumnes de la UAB que es matriculen de l'assignatura i marxen d'Erasmus: degut a les característiques de l'assignatura (presencialitat i avaluació continuada), **us recomanem que no us matriculeu de l'assignatura si teniu pensat marxar d'Erasmus**. En aquest cas, us recomanem que us matriculeu un cop hagueu tornat, ja que el sistema d'avaluació és el mateix per tothom i no es fan excepcions per no generar cap greuge comparatiu amb la resta de companys. En aquest sentit, **no és viable poder seguir l'assignatura "a distància"**.

Lectures obligatòries

- BARBÉ, E., *Relaciones Internacionales*, Madrid: Tecnos, 2007 (3ª edició).

-Altres dossiers i lectures que els professors vagin considerant adients pel seguiment de l'assignatura i que ja aniran comentant a classe. Aquests dossiers poden ser en paper (els quals es podran adquirir al Servei de Reprografia de la Facultat) o "virtuals" (penjats en format electrònic al Campus Virtual). En aquest sentit, s'informa als alumnes que una part de les lectures a realitzar (ja siguin per fer un seguiment de la teoria o per realitzar les pràctiques) estaran en **anglès**.

Bibliografia recomanada (per blocs)

Parts I i II del Temari:

- BULL, H., *La sociedad anárquica. Un estudio sobre el orden en la política mundial*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2005.
- CARR, E.H., *La crisis de los veinte años (1919-1939). Una introducción al estudio de las relaciones internacionales*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2004.
- DEL ARENAL, C., *Introducción a la relaciones internacionales*, Madrid: Tecnos, 1990 (3ª edició)
- GUILHAUDIS, J. F., *Relations Internationales Contemporaines*, Paris: Éditions du Juris-Classeur, 2002

- MERLE, M., *Sociología de las Relaciones Internacionales*, Madrid: Alianza, 2000 [3ª edició]
- TRUYOL I SERRA, A., *La sociedad internacional*, Madrid : Alianza, 1993 [2ª edició]
- Viotti, P.R. i Kauppi, M.V., *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*, Boston: Allyn and Bacon, 1999 [3ª edició].

Part III del Temari:

- ATTINÀ, F., *El Sistema político global: introducción a las relaciones internacionales*, Barcelona: Paidós, 2001
- GUILHAUDIS, J. F., *Relations Internationales Contemporaines*, Paris: Éditions du Juris-Classeur, 2002
- HELD, D., *La democracia y el orden global: del estado moderno al gobierno cosmopolita*, Barcelona: Paidós, 1997.
- KISSINGER, H., *Diplomacia*, Barcelona: Ediciones B, 1998.
- NASSAU, A *Worlds apart: the north-south divide and the international system*, London: Zed Books, 1993
- NYE Jr., J. S., *La paradoja del poder norteamericano*, Madrid: Taurus, 2003.
- PEARSON, F. i ROCHESTER, J. M., *Relaciones Internacionales. Situación global en el siglo XXI*, Bogotá: Mc Graw Hill, 2000.
- ZORGBIBE, Ch., *Historia de las Relaciones Internacionales* (2 vols), Madrid: Alianza, 1997.

Bibliografia recomanada (texts fonamentals i obres de referència)

ARACIL, R.; OLIVER, J.; SEGURA, A., *El mundo actual: De la Segunda Guerra Mundial a nuestros días*, Barcelona: Publicacions Universitat de Barcelona, 1995.

ARON, R., *Paz y Guerra entre las Naciones*, Madrid: Alianza, 1985 (2 vols.)

BAYLIS, J. I SMITH, S. (ed.), *The Globalization of World Politics. An Introduction to International Relations*, Oxford: Oxford University Press, 2005 (3ª ed.).

BIMBI, L. (ed.), *No en mi nombre: Guerra y Derecho*, Madrid: Editorial Trotta, 2003.

BOYD, A., *An Atlas of World Affairs*, Londres: Routledge, 1991 (9ª ed.)

BRZEZINSKI, Z., *El Gran Tablero Mundial*, Barcelona: Paidós, 1998.

CALVOCORESSI, P., *Historia Política del mundo contemporáneo. De 1945 a nuestros días*, Madrid: Akal, 1999 (Setena edició).

CARLSNAES, W.; RISSE, T.; SIMMONS, B. A. (eds.), *Handbook of International Relations*, Londres: SAGE, 2002.

CARRILLO SALCEDO, J.A. (comp.), *Textos básicos de Naciones Unidas*, Madrid: Tecnos, 1982.

CASTELLS, M., *La era de la Información. Economía, sociedad y cultura* (3 vols.), Madrid: Alianza, 1997-98.

CENTRO DE INVESTIGACIÓN PARA LA PAZ (CIP), *Anuario del CIP. Conflictos y dilemas de la sociedad internacional*, Madrid: CIP / Icaria.

CHALIAND, G. i RAGEAU, J.P., *Atlas stratégique et géopolitique*, Brussel·les: Complexe, 1994

CROCKATT, R., *The Fifty Years War. The United States and the Soviet Union in world politics, 1941-1991*, London: Routledge, 1995.

DER DERIAN, J. (ed.), *International Theory. Critical Investigations*, London: MacMillan, 1995

DONELLY, J., *Realism and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

DOUGHERTY, J.E. i PFALTZGRAFF JR., R. L., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey (4th edition)*, New York: Longman, 1997.

DOYLE, M. W., *Ways of War and Peace*, New York / London: W.W. Norton & Company, 1997.

DUFFIELD, M., *Las nuevas guerras en el mundo global. La convergencia entre desarrollo y seguridad*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2004.

EVANS, G. i NEWNHAM, J., *The Penguin Dictionary of International Relations*, London: Penguin Books, 1998.

GARCÍA DE CORTÁZAR, F. i LORENZO, J.M., *Historia del mundo actual, 1945-1989*, Madrid: Alianza, 1990.

GRIFFITHS, M., *Fifty Key Thinkers in International Relations*, London: Routledge, 1999.

GRIFFITHS, M. i O'CALLAGHAN, T., *International Relations: The Key Concepts*, London: Routledge, 2002

HALLIDAY, F., *Las relaciones internacionales en un mundo en transformación*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2002.

IGNATIEFF, M., *Los derechos humanos como política e idolatría*, Barcelona: Paidós, 2003.

JACKSON, R. i SORENSEN, G., *Introduction to International Relations: Theories and Approaches*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

JOUVÉ, E., *Relations Internationales*, Paris: Presses Universitaires de France, 1992.

KAGAN, R., *Poder y debilidad. Estados Unidos y Europa en el nuevo orden mundial*, Madrid: Taurus, 2003.

KALDOR, M., *Las nuevas guerras*, Barcelona: Tusquets Editores, 2001.

KEGLEY Jr., C. W i WITTKOPF, E.R., *World Politics. Trend and Transformation*, (8th edition) Boston: Bedford / St. Martin's, 2001.

KEGLEY Jr., C. W i WITTKOPF, E.R. (eds.), *Global Agenda: Issues and Perspectives*, McGraw-Hill, 2001.

LAWSON, S. (ed.), *The New Agenda for International Relations: From Polarisation to Globalisation in World Politics?*, Polity Press, 2001.

LINKLATER, A. (ed.), *International Relations. Critical Concepts in Political Science* (5 vols.), London: Routledge, 2000.

LITTLE, R. i SMITH, M. (ed.), *Perspectives on World Politics*, London: Routledge, 1991 (2nd edition)

LUNDESTAD, G., *East, West, North, South. Major Developments in International Politics since 1945*, Oxford: Oxford University Press, 2005 (5th edition).

McCORMICK, T.J., *America's Half-Century. United States Foreign Policy in the Cold War and After*, Baltimore: The John Hopkins University Press, 1995.

McMAHON, R. J., *The Cold War: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

MESA, R., *La nueva sociedad internacional*, Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1992.

MESA, R. (comp.) *La sociedad internacional contemporánea. Documentos básicos* (2 vols.), Madrid: Taurus, 1982.

MORGENTHAU, H., *Escritos sobre política internacional*, Madrid: Tecnos, 1990.

ORTEGA, A., *Horizontes cercanos. Guía para un mundo en cambio*, Madrid: Taurus, 2000.

OSMANCZYK, E.J. (ed.) *Encyclopedia of the United Nations and International Agreements*, Londres: Taylors & Francis , 1990.

PEÑAS, F.J., *Hermanos y enemigos. Liberalismo y Relaciones Internacionales*, Madrid: Los Libros de la Catarata, 2003.

PEREIRA CASTAÑARES, J.C. i MARTÍNEZ-LILLO, P.A., *Documentos básicos sobre Historia de las Relaciones Internacionales 1815-1991*, Madrid: Editorial Complutense, 1995.

PLANO, J. / OLTON, R., *The International Relations Dictionary*, Santa Barbara: ABC-CLIO, 1988.

ROSKIN, M. G. i BERRY, N.O., *The New World Of International Relations*, London: Prentice-Hall, 1999.

SIPRI Yearbook on Armament and Disarmament, Oxford: Oxford University Press (anual).

STEGER, M., *Globalization: A Very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press, 2003.

VIOTTI, P.R. i KAUPPI, M.V., *International Relation and World Politics. Security, Economy, Identity*, New Jersey: Prentice Hall, 1997

VIOTTI, P.R. i KAUPPI, M.V., *International Relations Theory. Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*, Boston: Allyn and Bacon, 1999 [3ª edició]

WALZER, M., *Guerras justas e injustas. Un razonamiento moral con ejemplos históricos*, Barcelona: Paidós, 2001.

WHITE, B., LITTLE, R. i SMITH, M. (eds.), *Issues in World Politics*, Palgrave Macmillan, 2001 (Second Edition - Revised, Expanded and Updated)

ZALDÍVAR, C.A., *Variaciones sobre un mundo en cambio*, Madrid: Alianza, 1996.

ZORGBIBE, Ch., *Historia de las Relaciones Internacionales* (2 vols), Madrid: Alianza, 1997.

Revistes i Anuaris

- Afers Internacionals (CIDOB)
- Alerta 2008! Informe sobre conflictos, derechos humanos y construcción de paz (Escola de Cultura de Pau de la UAB)
- Anuario 2008 de Procesos de Paz (Escola de Cultura de Pau de la UAB)
- Anuario Internacional CIDOB 2008
- Cooperation and Conflict
- El estado del mundo 2008, Madrid: Ed. Akal.
- European Journal of International Relations (UK)
- Foreign Affairs (USA)
- Foreign Affairs en español (Méxic)
- Foreign Policy – Edición Española (Espanya)
- International Affairs (UK)
- International Organization (USA)
- International Security (USA)
- International Studies Quarterly
- Keesing's World New Archives (www.keesings.com)
- Le Monde Diplomatique (França-Espanya)
- Política Exterior (Espanya)
- Revista Electrónica d'Estudis internacionals (Espanya): <http://www.reei.org>
- Review of International Studies (UK)
- Third World Quarterly (UK)
- La Vanguardia Dossier (Espanya)
- World Politics (USA)
- The World Today (UK)

Pàgines web

Amnistia Internacional: <http://www.a-i.es/>
Banc Mundial: <http://www.bancomundial.org/>
CIDOB: <http://www.cidob.es>
Escola de Cultura de Pau (UAB): <http://www.pangea.org/unescopau/>
FIRST (Facts on International Relations and Security Trends) - <http://first.sipri.org/>
Fons Monetari Internacional: <http://www.imf.org/external/spa/index.htm>
Foreign Affairs - <http://www.foreignaffairs.org/>
Foreign Affairs en español – <http://www.foreignaffairs-esp.org>
Foreign Policy – Edición Española - <http://www.fp-es.org>
Heidelberg Institute of International Conflict Research (HIIC) - <http://www.hiik.de/en/index.htm>
Historiasiglo20.org – <http://www.historiasiglo20.org>
Institute for War and Peace Reporting (IWPR) - http://www.iwpr.net/index.pl?home_index.html
International Affairs Resources (www virtual library) - <http://www.etown.edu/vl/>
International Relations and Security Network - <http://www.isn.ethz.ch/>
Le Monde Diplomatique: <http://www.monde-diplomatique.fr/>
Nacions Unides: <http://www.un.org/spanish>
Observatori de Política Exterior Europea de l'Institut Universitari d'Estudis Europeus (IUEE):
<http://www.iuee.eu>
Organització per la Cooperació Econòmica i el Desenvolupament (OECD): <http://www.oecd.org>
Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI): <http://www.sipri.org/>
The Swedish Institute of International Affairs - <http://www.ui.se/>